

Státní zámek Bučovice - průvodcovský text

Průvodce turisty vyzve, aby si vzali návleky, prozatím do ruky, a následovali jej ke vstupnímu sálu.

Dámy a pánové, vítám Vás na Státním zámku v Bučovicích, který je ve správě Národního památkového ústavu. V příštích přibližně 45 minutách vás provedu instalovanými prostorami bučovického zámku a stručně Vás seznámím s jeho historií.

Ještě než vstoupíme do prostor národní kulturní památky, musím vás upozornit, abyste se nedotýkali vystavených exponátů. Dbejte svojí bezpečnosti při pohybu v návlecích, neboť podlahy jsou kluzké. Do zámku není povoleno vcházet s jídlem a pitím v ruce. Fotografovat a pořizovat videozáznam prohlídky mohou pouze ti, kteří si zakoupili fotovstupenku. Během celé prohlídky se prosím řiďte mými pokyny.

Zkontroluje vstupenky a vyzve k nasazení návleků.

VSTUPNÍ SÁL

Bučovický zámek je unikátní renesanční stavbou na sever od Alp. Zámek nechal v letech 1575 – 1585 postavit Jan Šembera Černoohorský z Boskovic a na Bučovicích - poslední člen slavného a bohatého moravského panského rodu. Autorem projektu byl Jacopo Strada¹, vzdělaný znalec umění, historik, architekt a kurátor umělecké sbírky císaře Rudolfa II.

Stavba bučovického zámku je počinem do té doby na Moravě nevídaným z několika důvodů:

1. nejde o přestavbu staršího sídla – hradu nebo tvrze – ale jde o originální renesanční projekt.
2. projekt zahrnoval nejen vlastní budovu, ale celý zámecký areál i s předzámčím, zahradou, ochrannou zdí s rohovými bastiony, to vše obeháno vodním příkopem. Barokní podobu celého areálu si můžete prohlédnout na této vedutě (viz).
3. do té doby neobvyklé je i umístění zámku do nížiny.

Na čestném místě by měl viset portrét Jana Šembery Černoohorského z Boskovic a na Bučovicích, který nechal tento krásný zámek vystavět. Už za jeho života se o něm vykládaly neuvěřitelné historky, v nichž velmi často figuroval čert a prokletí. Asi i proto nás nepřekvapí, že se dodnes nezachoval jediný jeho portrét, ač on sám na svém dvoře zaměstnával několik malířů.

Na rytinách jsou jeho dvě dcery Anna (viz) a Kateřina (viz), které byly tak krásné, že se o tom zmiňuje i soudobá literatura². Obě se provdaly za syny Hartmana II. z Liechtensteina - Karla a Maxmiliána z Liechtensteina. S nimi přešel na Liechtensteiny i celý majetek rodu Boskoviců a stal se tak základem jejich pozemkového vlastnictví na Moravě. Bučovice vyženil prostřední ze tří bratrů – Maxmilián. O něm se ještě zmíníme později.

Ale teď už postupme do Ptačího sálu, který příležitostně využíval k přespání jeho starší bratr Karel I. z Liechtensteina.

¹Jacopo Strada (1515 - 1588) jako architekt bučovického zámku určen H. Lietzmannovou roku 1987.

²Bartoloměj Paprocký z Hlahol: Zrcadlo slavného Markrabství moravského

PTAČÍ SÁL

Ptačí sál má navozovat dojem lehké zahradní stavby - pergoly - ovinuté popínavými rostlinami, skrze kterou je vidět iluze oblohy s rozmanitým cizokrajným ptactvem. Plastická výzdoba je z pálené hlíny. Uvážíme-li že každá nehomogenita materiálu i na obyčejném hrnečku může při vypalování v peci vést k jeho prasknutí – pak výroba takto rozměrných a složitých soch byla nejen velkým oříškem uměleckým, ale i technologickým. Nade dveřmi je zpodobněn nejvyšší z olympských bohů – Zeus sedící na orlovi a v protější lunetě je známý výjev Léda s labutí (což je opět Zeus, který k oklamání dívek používal různé zvířecí podoby) .

Inventář z roku 1637 uvádí tuto místnost jako pokoj jeho milosti knížete Karla a v ní: ”stूल černej 1, stूल strakatej 1, na něm koberec perzyánskej zle zedranej, kůže 1, stolice 2, lůžko ořechový se sloupy, na něm polštář dlouhej³ damaškovej 1, polštáře malý damaškový 2.” Truhly na seznamu nejsou, neboť putovaly vždy se svým pánem a nebyly trvale součástí pokoje.

Vlevo je obraz od Francesca da Ponte, zvaného Bassano⁴ s názvem Korunování trním. Obraz vpravo od neznámého malíře znázorňuje Dělení kořisti.

Karel I. z Liechtensteina je všeobecně znám jako bezohledný kariérista, který to dotáhl až na českého místokrále. Byl to on, kdo podepsal rozsudek trestu smrti oněch sedmadvaceti českých pánů, sřatých na Staroměstském náměstí v Praze roku 1621. Ale pořadě. Narodil se v roce 1569, absolvoval bratrské gymnázium v Ivančicích, tehdy nejlepší protestantské vzdělávací zařízení u nás. V té době byli ještě Lichtenštejni luterány. Karel I. v roce 1599 konvertoval ke katolictví, k čemuž přemluvil i svoji manželku Annu z Boskovic. Tím se mu sice otevřela možnost převratné kariéry na Rudolfově dvoře, ale s mladým císařem si nerozuměli. Velký skandál, budící nelibost císaře i papeže, způsobila i Karlova milostná aféra s Marií Manrique (čti Manrik), vdovou po Vratislavovi z Pernštejna. Hluboký pád do císařské nepřízně byl paradoxně začátkem Lichtenštejnovy skvělé kariéry. V roce 1608 se Karel I.⁵ stal jedním z představitelů proticísařské vzpoury a s dalšími stavovskými zástupci spojil Moravu v konfederaci s Uhry a Rakušany. Od arcivévody Matyáše, který se snažil získat trůn, získal dědičný titul knížete, vévodství opavské a později i krnovské. Tam byl takřka neomezeným vládcem a od r. 1614 razil vlastní mince ve své mincovně v Opavě. V době třicetileté války se stal členem konsorcia na správu státní mince s ostatními se obohacoval natolik, že přivedli státní finance k bankrotu. Za devalvovanou minci však nakoupil tolik konfiskovaných majetků, že mu ve třicátých letech 17. století patřila asi třetina Čech a Moravy. Zemřel v Praze v roce 1627 bez přátel a nenáviděn. Je pochován v Opavě. Byl typickým velmožem nové doby, kdy vrcholila centralizace císařské moci a pro dobré postavení bylo důležité jen to, kdo se dokáže lépe vlichotit do přízně panovníka a lépe toho využít. No, a tak nám začalo baroko.

³peřina

⁴ Francesco da Ponte ml., zv. Bassano (1549 - 1592) - benátský malíř, žák svého otce Jacopa.

⁵ Samozřejmě, že ne sám, ale jako člen Moravského zesmského direktoria, jehož dalším významným členem byl Karel Starší ze Žerotína, Karlův společník z Ivančického gymnázia.

SÁL PĚTI SMYSLŮ

Sál pěti smyslů je pojmenován podle fresek na stropě, znázorňujících (jak jinak) pět lidských smyslů, personifikovaných ženskými postavami a alegoriemi zvířat. Jistě sami poznáte, který výjev znázorňuje který smysl. (Uprostřed orel a postava se zrcadlem - tedy zrak; dále pes a květiny - čich; opice a ovoce - chuť; jelen a hudební nástroje - sluch a sokol, klovnající do ruky - hmat. Všechny pět alegorií bylo namalováno podle rytin Raffaella Sadelera, které vytvořil na motivy kreseb Martena de Vos (čti Fos)⁶. Toto téma bylo v renesanci velmi oblíbené⁷. Obliba tematiky pěti smyslů souvisí s oblibou poznání, jenž se dělo právě prostřednictvím smyslů.

Musíme si uvědomit, že renesance je dobou velkých objevů a počátkem moderních věd⁸. Zájem o vědění byl mezi šlechtou značně rozšířen⁹. Řada šlechticů pak vydržovala na svém dvoře učence z mnoha vědních oborů¹⁰ a vybavovala jim pracovny v té době nesmírně drahým vědeckým zařízením. Zámecká knihovna není původní, ale pochází ze zámku v Lešné.

Tato místnost je vybavena jako pracovna (kabinet) knížete Maxmiliána z Lichtenštejna. Narodil se roku 1578. Jako druhorozený byl předurčen pro vojenskou kariéru, k čemuž měl naštěstí povahu i talent. S přechodem ke katolictví se mu otevřela cesta k nejvýznamnějším funkcím v císařském vojsku. Ale nezapomeňme, že byl rovněž člověkem velmi vzdělaným a sečtělým. Když vyženil bučovický zámek, nechal jej barokně upravit přidáním sedlových střech a vybudováním rohových věží. Pro svoji manželku Kateřinu nechal na nádvoří postavit nádhernou manýristickou fontánu. Svá panství velmi zveleboval po stránce hospodářské i správné. Nechal postavit kostel v Bučovicích a rozsáhlý klášter ve Vranově u Brna. Stejně jako bratr Karel se díky pobělohorským konfiskacím vyšvihl mezi největší pozemkové vlastníky v zemi. Zemřel jako velitel protiturecké pevnosti Rábu v Uhrách roku 1643.

Vraťme se ale do vstupního sálu.

⁶) Marten de Vos - vlámský malíř (+ 1603), Rafael Sadeler člen významné nizozemské rytecké rodiny. Dalším typem výzdoby jsou nad dveřmi a protějším oknem dvě chiaroscurové (čti kjároskúro) kresby - šerosvitná kresba tmavou barvou na světlém podkladě - nade dveřmi Únos Sabine, nad oknem Mucius Scaevola před králem Porsenu. Za války Římanů s Etrusky se Gaius Mucius dostal v přestrojení do etruského tábora a chtěl zabít jejich krále Porsenu, ale místo krále zabil jeho písaře. Pak na důkaz toho, jak málo mu záleží na životě, si před králem upálil pravou ruku v ohni přichystaném pro oběť. Tento důkaz odvahy Porsenu ohromil tak, že Mucia, kterému později začali říkat Scaevola (= levák), propustil.

⁷ podobné fresky jsou i na zámku v Telči, na Jindřichově Hradci a na letním sídle brixenských biskupů Velturino v dnešní severní Itálii

⁸ Mimo zámožských objevů - tedy objevení Ameriky a Grónska, zejména všechny objevy v astronomii (Kepler, Koperník, Tycho de Brahe, Galileo Galilei) a nově definování uspořádání sluneční soustavy jako heliocentrické. Vzniká dnešní geografie, svůj rozkvět zažívá alchymie, jako předchůdkyně chemie, ve fyzice se rozvíjí mechanika a optika a jsou definovány některé základní fyzikální zákony (Isaac Newton) a jsou dány předpoklady pro rozvoj lékařství a biologie člověka (Jan Jesenský ...). Je položen základ pedagogiky (Jan Amos Komenský)

⁹ Hovořit několika jazyky a studovat pár let na zahraniční univerzitě patřilo ve vyšších šlechtických kruzích k normám dobrého vychování. Mnoho šlechticů publikovalo svá díla. Kryštof Harant z Polžic a Bezdruzic cestopis "z Čech a až na konec světa", Jošt II. z Rožmberka pojednání o budování zahrad a roubování stromů, Tadeáš Hájek z Hájku "Kroniku českou", ale také spis o vaření piva. Mnoho publikovali šlechtici o politice. Karel Starší z Žerotína zaštitoval chod bratrské tiskárny v Kralicích....

¹⁰ Často to byli filosofové, duchovní, astronomové, astrologové, alchymisté, znalci umění, lékaři, architekti a specialisté na určitou hospodářskou či technologickou problematiku (rybníkářství, pivovarnictví, vinohradnictví, ale i mineralogie, platinářství, metalurgie a další)

Znovu VSTUPNÍ SÁL

Tato místnost, kde čekali šlechtici, rytíři, měšťané i poddaní na přijetí u Jana Šembery se vám asi zdá strohá svojí výzdobou i zařízením. To byl záměr. Při vstupu na audienci totiž máme být překvapeni nádherou následujícího sálu. Princip překvapení se na bučovickém zámku objevuje víckrát. Poprvé při samotném vstupu do budovy, jenž zvenku působí velmi stroze, ale najednou se octnete na překrásném arkádovém nádvoří. Podobný kousek si na nás architekt přichystal i zde. Pojdme se nechat překvapit.

CÍSAŘSKÝ SÁL

Výzdoba tohoto sálu měla původně zdobit císařův pokoj v letohrádku Neugebaude ve Vídni. Protože však Rudolf II. přesunul své sídlo do Prahy, Neugebaude zůstalo nedokončeno. Jan Šembera, který měl úzké styky s umělci z císařova okruhu pak přemluvil a přeplatil Hanse Monta¹¹, aby výzdobu realizoval zde na Bučovicích. Busty antických císařů mají symbolizovat vladařské ctnosti. První z císařů je Octavianus Augustus, protože byl cílevědomým státníkem a také prvním římským císařem. Druhým v pořadí je Nero Claudius. Renesance zřejmě oceňovala na Neronovi prvních pět let jeho vlády pod vlivem jeho učitele, filosofa Senecy, kdy se proslavil jako nejvýznamnější mecenáš umění všech dob. Dalším vzorem vladařských ctností je Marcus Aurelius. Do historie vstoupil nejen jako vynikající vojevůdce a vítěz nad barbary v markomanských válkách, ale také jako autor slavného filosofického stoického spisu "Hovory k sobě". Posledním je Antoninus Pius, jehož vláda byla dobou nejdelšího míru a hospodářské prosperity.

Na řadu starověkých císařů volně navazuje jezdecká socha panovníka renesančního. Je to Karel V. Habsburský, císař svaté říše římské národa německého, král španělský, vládce v Burgundsku, Španělském Nizozemí, Neapolsku, Benátsku a nových amerických koloniích, tedy říše, o které již jeho současníci tvrdili, že nad ní slunce nezapadá. Byl právem považován za vzor vladařské dokonalosti a jeho synovec Rudolf II. Habsburský se celý život marně snažil dosáhnout ve vladařském umění strýcových kvalit.

Vedle je znázorněna Evropa, kterou unáší Zeus, vládce všech olympských bohů, proměněný v bílého býka, na Krétu, kde spolu měli založit novou kulturu. Nejstarší krétská kultura, mínojská, představuje jeden ze základů dnešní evropské civilizace. Plastika naproti představuje boha války Marta s řadou válečných trofejí. A poslední je Diana - bohyně lovu a ochránkyně žen.

Obrazy na stropě zachycují výjevy ze slavného Homérova eposu "Odyssea", kde je popsána 10 let trvající cesta hrdinného ithackého krále Odyssea z dobyté Tróje domů. V centru klenby vidíme scénu z ostrova Aiáia, kde krásná čarodějnice Kirké proměnila část Odysseových mužů ve vepře, čtyři obrazy okolo středu klenby pak postupně představují Odyssea a jeho božskou ochránkyni Pallas Athénu před Trójou (v pozadí Trojský kůň a hořící Trója). Následuje obraz "Penelopé s přadlenami". Penelopé, manželka Odysseova, čekala na jeho návrat 20 let a stala se tak už ve starověku vzorem manželské věrnosti. Nápadníky, kteří se o ni ucházeli, odmítala s tím, že se znovu neprovdá, dokud neutká svatební roucho pro svého tchána Laérta. Ovšem to, co ve dne

¹¹ Hans Mont (1540/45 - 1585/1607) sochař - žák florentinského mistra Giovanniho da Bologna - od 1571 do 1578 práce pro vídeňský dvůr Rudolfa II., 1578 - 1579 přechází Hans Mont do Prahy, kde pracuje na úpravách nové císařské residence. Ve zdejší míčovně si ale poranil oko, musel zřejmě přerušit sochařskou činnost, 1580 odjíždí do Ulmu, 1582 je v Itálii V letech 1583 -1584 se zřejmě opět objevuje ve Vídni, kde jej J. Strada mohl doporučit Janu Šemberovi k práci na Bučovicích. Po 1585 prý odešel do Istanbulu, kde údajně přestoupil na islám a také zemřel.

utkala, to pak vždy v noci rozpárala. Na třetím obraze Odysseus proplouvá kolem Sirén – mýtických bytostí, které měly tělo napůl dívčí a napůl ptačí. Svým neodolatelným zpěvem lákaly plavce, a pak je zabíjely. Homér píše, že když Odysseus míjel sídliště Sirén, zalil svým mužům uši voskem a sám se nechal připoutat ke stěžni. Jen tak se mu podařilo Sirény minout bez pohromy. Poslední pátý obraz se bohužel v originále ze 16. stol. nedochoval, a byl proto v 50. letech 20. stol. nahrazen novodobou kompozicí akademického malíře Františka Hály "Setkání Odyssea s Penelopou".

Všimněte si i honosného vstupního portálu s kompletním erbem pánů z Boskovic - stříbrný sedmizubý hřeben v červeném poli a jako klenot nad přílbou dva věníky, tj. svazky čerstvých větví používané v parních lázních. Je to asi nejkrásnější boskovický erb, neboť, když jej nechával Jan Šembera v roce 1585 zhotovit, věděl, že je definitivně posledním mužským potomkem tohoto slovatného a starobylého rodu a už nikdy nikdo nikde boskovický erb na svém sídle zhotovit nenechá.

Pan Jan Šembera Černoorský z Boskovic po svých předcích zdědil titul císařského tajného rady a císařova stolníka, jakož i nárok na soudcovskou stolicí v zemském soudě. Jeho předkové o tyto posty usílovali celá staletí, ale Jan Šembera tyto úřady příliš v oblíbě neměl a nezajímalí ho. Více jej zajímali koně¹², šerm, krásné ženy a umění. Byl vynikajícím šermířem, excelentním jezdcem a na jeho bučovickém dvoře se střídali malíři a umělci z císařského dvora. Hovořil několika jazyky a v mládí pobýval na studiích v cizině. Značnou nepřízeň mu přinesl kontroverzní způsob, jakým zabil v souboji Zikmunda Prakšického ze Zástřizl. Ať už Jana Šemberu odnesl čert, nebo ne, byl to on, kdo zanechal svým dcerám obrovské pozemkové majetky sahající odtud až po úpatí Jeseníků, hospodářské podniky od pivovarů až po slévárnu železa, byl to on, kdo nechal vyplácet nemalé částky sirotkům ze svých panství a dětem svých dvořanů i služebníkům a kdo nešetřil námahou a prostředky na to, aby na Moravě vybudoval tento přenádherný zámek.

¹² Po jeho smrti, vyšla v Praze kniha s názvem: "Knička užitečná proti všelikým nemocem, vadám, vášním a jiným koňským nedostatkům, podle které knihy pan Jan Šembera Černoorský z Boskovic koňům svým pomáhati dával".

VENUŠIN SÁL

Hlavním motivem tohoto sálu je malba ve vrcholu klenby, kde malíř ztvárnil bohyni lásky Venuši, která zdržuje svého milého Adónise od výpravy na lov. Adónis ji však neposlechl, na lov se vydal a byl tam rozsápán divokým kancem kterého na něj poslal žárlivý bůh války Mars¹³. Nade dveřmi, kterými jsme vstoupili je alegorie uměřenosti, jak vítězí nad obžerstvím a naproti dobrá pověst, jak vítězí nad pomluvou. (To si dobře prohlédně, protože v reálu to uvidíte málo kdy). Nad oknem do zahrady je alegorie války a naproti ní alegorie míru. Krajinné výseče kolem oken jsou zarámované do bohatě zdobených čabrák, zvaných lambrekýny. Místnost je vybavena jako dámský pokoj. Hlavním úkolem renesanční dámy bylo reprezentovat svůj rod. K tomu sloužily bohaté šaty, šité z drahých látek, přivážených často z Indie, Číny a Orientu. Slavnostní šaty byly nezdědky osázeny perlami či drahokamy a vyšívány zlatou nebo stříbrnou nití. Šaty byly uloženy v truhlách, neboť renesance jiný druh nábytku pro ukládání šatstva neznala. Skříně jsou až záležitostí barokní. Bohaté šaty (vážící často až 15 kilo, tedy stejně tolik jako železné brnění) byly doplňovány vzácnými šperky. K jejich uchování sloužily šperkovnice. My zde vidíme jednu šperkovnici renesanční, zdobenou slonovinou, a jednu barokní, zdobenou reliéfní intarzií¹⁴. Obrazy v místnosti jsou opět plné renesanční symboliky z počátku 17.století. Můžete zde vidět podobiznu clapce datovanou rokem 1619 a portrét starší dámy nesoucí jméno Joana Mast nebo nám již známého Adónise na obraze nad truhlou je zde namalován jako právě narozené dítě. Vidíme tu i jeho matku Myrhu, která byla pro svou hříšnou lásku k vlastnímu otci - právě s ním počala Adonise - z vůle olympských bohů za trest proměněna ve strom - myrtu.

Sál je vybaven jako pokoj Kateřiny z Lichtenštejna, o jejíž kráse jsme se již zmiňovali. Narodila roku 1579 se jako mladší dcera Jana Šembery z Boskovic a Anny Krajířové z Krajku (jeho druhé manželky). Provdala se za Maxmiliána z Lichtenštejna a po otcově smrti zdělila mimo jiné i bučovické panství. Jelikož ženy hrály v soudobé společnosti spíše pasivnější roli, mnoho toho o ní nevíme. Snad jen to, že byla dobrosrdečná a velmi pobožná a dlouho se zdráhala přestoupit se svým mužem ke katolictví. Když to však učinila, pramenilo toto její rozhodnutí ze srdce a i novou víru brala dosti vážně. Se svým manželem založila paulánský klášter ve Vranově u Brna. Jelikož byli bezdětní, chtěli se tam s manželem uchýlit na stará kolena do rozjímání. K tomu však nedošlo, neboť kvůli opětovnému tureckému nebezpečí byl Maxmilián znovu povolán k vojsku a Kateřina mezi tím v roce 1637 umírá.

Dlouhou chvíli si dámy mohly zpříjemňovat hrou na hudební nástroj, procházkami v zahradě či vyjížděnkami do okolí, ale jejich drtivě převažující činností bylo vyšívání. Ženy z rodu Boskoviců byly ve své době světlou výjimkou, neboť mimo to, že uměly číst a psát, dostávalo se jim na tu dobu u žen nadprůměrného vzdělání. Řada z nich si psala deníky, a některé i sepisovaly drobnější literární díla.

¹³Předlohou byl obraz Paola Veroneseho z roku 1564. Paolo Veronese – benátský malíř pozdní renesance (manýrismu), žijící v letech 1528 – 1588. Jeho nejznámější práce se nacházejí v Dóžecím paláci v Benátkách.

¹⁴Vyrobena byla po roce 1645, zřejmě chebskou dílnou

ZAJEČÍ SÁL

Stropním freskám vévodí výjevy z manýristicky obráceného světa, kde zajíci zvedli vzpuru proti svým odvěkým nepřátelům - lidem a psům. Dokola vidíme scény Lov lidí, Útok zaječí jízdy proti lidské pěchotě, Bitvu zajíců se psy, Oslavy zaječího vítězství a uprostřed Hostinu královského zaječího páru.

Z pláten obrazů k nám shlížejí čtyři z devíti mužů – ochránkyň umění. S Panovou flétnou Terpsichoré - múza tance, s kružidlem Uránie - múza astronomie, s knihou Kleió - múza historie, a nakonec s lyrou Erató - múza milostné poezie.

Cínové a stříbrné nádoby bylo chloubou každé renesanční domácnosti. Z lichtenštejnských sbírek pochází hranatá nádoba s postavami čtyř významných vojevůdců třicetileté války¹⁵. Místnost je vybavena jako jídelna fraucimoru.

Každý významný šlechtic se po vzoru králů a císařů obklopoval svým dvorem, což mělo být v renesanci útočiště ctnosti. Sídlo významného šlechtice (jakým Jan Šembera z Boskovic bezesporu byl) obývali také jeho dvořané. Dvorské osoby poskytovali šlechtici služby ve formě rad, či plněním nejrůznějších poslán¹⁶. Zprostředkovali, udržovali či rozvíjeli kontakty s panovnickými dvory, s jinými šlechtici a jejich dvory, s úřady a soudy, starali se o jeho rodinu, o věci politické, právní, obchodní, a dále také o ceremoniální chod dvora, (slavnosti, zásnuby, sňatky, křtiny, pohřby...). U šlechtického dvora nechyběli ani dříve zmínění učenci, či umělci¹⁷. Dále to mohli být chudší či méně významní příbuzní či jejich děti, které na dvůr slovného příbuzného byly dány do vychování¹⁸. Dvorské osoby na sídlech žily a stravovali se a byly vydržovány (včetně svého doprovodu a svých koní) na náklady šlechtice.

Fraucimor¹⁹ - ženské osazenstvo dvora, obývalo vyhrazené části sídla stejného názvu a jeho úkolem byla všestranná péče o ženskou část rodiny. Ve fraucimoru se vychovávaly i děti. Dívky neomezeně a chlapci jen do sedmi let věku. Nejčastější činností fraucimoru bylo (podobně jako šlechticyn samotné) vyšívání.

¹⁵ Jsou to: císař Ferdinand II.; vévoda Maxmilián Bavorský; generál Tilly; generál de Werth,

¹⁶ Řada šlechticů zaměstnávala agenty, kteří prosazovali v zahraničí jejich politické zájmy (zejména ve sňatkové politice), nebo pro ně nakupovali v zahraničí vzácné komodity zboží – v Itálii víno, látky; ve Španělsku víno, koně..., v Německu (na ně se orientovala hlavně protestantská šlechta) mimo vína především knihy a vybrané suroviny, ale i odborníky pro panské výroby (pivovary, hutě, hamry, přádelny, lomy, chovy dobytka a ryb apod.) Tito agenti byli většinou urozeného původu, nebo to mohli být i významnější učenci a bohatí měšťané a tvořili konkrétnímu šlechtici diplomatický sbor hodný jeho úrovně.

¹⁷ Zpravidla malíři či architekti, hudebníci prozatím spíše výjimečně. V závěti Jana Šembery jsou vypláceni dva malíři a dcera (sirotek) třetího. Naproti tomu stále hudební kapely byly v českých zemích na začátku 17. století jen dvě: jedna patřila císaři a druhá Petru Vokovi z Rožmberka.

¹⁸ Výjimečná nebyla ani situace, kdy byl členem dvora některý z potomků šlechticova dlužníka. Byl-li to mladík, pak sloužil šlechtici většinou jako páže, pobočník, osobní podkoní, či lovcí; dívka se starala o šlechticovu dceru. Nejen, že touto službou vyjadřovali svoji vděčnost dlužníka za půjčku, ale současně si mohl být věřitel značně jistější, že dostane půjčenou částku vrácenou zpět, měl-li na svém dvoře dlužníkovu potomka. Jednalo se totiž často o částky v ceně několika vesnic či městeček. Osobní znalost daného člověka, či alespoň jeho rodiny a jejich dobrá pověst byly nejvyššími zárukami spolehlivosti. Nemysleme si, že se s takovými dětmi či mladými lidmi, kteří figurovali jako nevyřčená záruka vrácení půjčky, zacházelo nějak zle. Dostávalo se jim stejné pozornosti a péče jako ostatním příslušníkům dvora. Jednak to určitá gracie a společenský takt vylučovali a potom právě tyto děti se mohly stát univerzálními dědici (v době válek, lupičů a nemocí se dědici mohly stát velmi rychle) bylo nejvyšším zájmem šlechtice, aby dobrý vztah k němu vedl tyto osobky k uznání a rychlému splácení otcových závazků.

¹⁹ Frau - cimor = ženská místnost

Státní zámek Bučovice - průvodcovský text

Po smrti Kateřiny připadly Bučovice Karlově linii a po jejím vymření rodové linii Gundakarově. V roce 1681 šlechta definitivně opustila bučovický zámek a pobývala na zámcích v Lednici a ve Valticích. Na zámku v Bučovicích sídlila už jen panská správa a od roku 1722 do roku 1912 ústřední Liechtensteinská účtárna pro všechny jejich majetky. Vzhledem k tomu, že Liechtensteini v té době vlastnili v Čechách a na Moravě pozemky o rozloze větší, než je několik dnešních krajů, jistě uznáte, že se všech 12 úředníků muselo dosti ohánět.

PŘÍPRAVNA JÍDEL

Se zámeckou jídelnou bezprostředně souvisela přípravná jídelna, kde se upravovala jídla následně odnášená k tabuli ve vedlejší místnosti. V období renesance se výrazně proměnilo stolování; od poloviny 16. století se například v aristokratických kruzích rozšířila vidlička, přenesená do střední Evropy z Itálie a Francie. Přestože hlavní složkou šlechtického jídelníčku zůstávalo maso, zejména pak zvěřina, součástí jídel byla často také zelenina a bylinky. Domácí česnek, hrách, cibuli, fenykl a šalotku brzy doplnily z Itálie převezené artyčoky a chřest, o něco později plodiny převezené z Nového světa: rajčata, kukuřice a sladké brambory. Zvláštní kapitolu tvoří citrusy a fíky, často pěstované ve speciálních oranžériích přímo u šlechtických sídel; během letních měsíců se citrusové keře v květináčích stávaly součástí zahradních parterů. Díky cukru, se na stolech začaly velmi často objevovat sladkosti, mimo jiné i kompoty a marmelády. Cukr se využíval také jako koření a servíroval se například k rybám. Cukrářství se stalo samostatným odvětvím. Na svatbě Anny Alžběty z Hradce s Oldřichem z Lobkovic roku 1579 ustrojil panský kuchař Achacius v hodovní síni zámku v Jindřichově Hradci dva veliké cukrové stromy, jejichž ratolesti se třásly množstvím cukrových ptáčků. Podobné víno. Do značné míry pestrý jídelníček, s převahou masa vedl nicméně také k častým chorobám urozených osob. Zvěřina způsobovala velmi rozšířenou dnu a vodnatelnost, nadužívání koření vedlo k časté neplodnosti mužů, čímž se někdy vysvětluje i vymření starých českých panských rodů jako byli Rožmberkové, páni z Hradce či páni z Kunštátu právě na sklonku renesance ..

Nejdůležitějším kusem nábytku je rozměrná raně barokní skříň, vyrobená v jižním Německu v 60. letech 17. století. Skříň sloužila na uchovávání luxusního stolního nádobí a textilií. Nad stolem je zavěšeno kuchyňské zátiší s výjevem Krista v Emauzích, od antverpského malíře Joachima Beuckelaera, považovaného za jednoho ze zakladatelů nizozemského zátiší. U dveří jsou protějškově zavěšeny dvě bitevní scény, zasazené do období třicetileté války, vytvořené podle četných grafických listů ve stylu německého malíře Georga Filipa Rugendase.

Joachim Beuckelaer [bojkelér] (1533 Antverpy – kolem 1574 Antverpy). Obrazy

Beuckelaerovo dílo jsou typické především scény z městských trhů a kuchyní. Jejich popředí tvoří seskupení nádob a nejrůznějších potravin, která jsou doplněna postavami kuchařek, trhovkyň či sedláků; v pozadí je většinou zachycena scéna s novozákonním námětem. Díla Joachima Beuckelaera společně s díky jeho strýce a učitele amsterdamského malíře Pietera Aertsena (1508-1575), stojí na začátku tradice slavných nizozemských zátiší.

Georg Filip Rugendas (1666 Augsburg – 1742 Augsburg) Malíř, mědirytec a vydavatel se vyučil u augsburského malíře historických výjevů Isaaka Fischera, po cestě do Itálie se usadil v Augsburgu, kde založil prosperující dílnu. V roce 1710 byl jmenován protestantským ředitelem na umělecké akademii v Augsburgu. Podstatnou část jeho tvorby tvoří bitevní výjevy a vyobrazení vojenských táborů. Původně fiktivní válečné výjevy začaly po roce 1700 zobrazovat skutečné události, proslulé topografickou a historickou přesností. Jeho obrazy byly rozšířeny po celé Evropě zejména díky grafickým listům augsburského rytce Jeremiase Wolfa.

ZBROJNICE

Zbrojnice, nedílná součást většiny renesančních a raně barokních šlechtických sídel je na Bučovicích doložená už v inventáři z časů Jana Šembery z Boskovic. Renesanční velmož do ní uložil zbraně ukořistěné během jeho působení ve válkách proti Turkům v polovině 60. let 16. století. Mimo to se ve zbrojnici nacházely zbraně, určené k obraně zámku při případném nebezpečí. Doloženy jsou zde například děla, označené Šemberovým erbem, z nichž se jedno nachází ve vojenském muzeu v Berlíně. Zbrojnic našla své uplatnění zejména 22. června 1645, kdy zámek oblehlo švédské vojsko. Úředníci, služebnictvo, panští myslivci a měšťané zde uhájili zámek proti drtivé přesile. Nová děla a pušky byly do zámecké zbrojnice pořízeny ještě v roce 1706.

Současná zbrojnice má připomenout majitele zámku knížete Maxmiliána I. z Liechtensteinu, který zámek získal v roce 1597 po sňatku s Kateřinou, dcerou Jana Šembery z Boskovic. Maxmilián sloužil jako důstojník v armádě císaře Matyáše a později i Ferdinanda II.; právě v jeho službách bojoval v bitvě na Bílé Hoře, za což byl odměněn tituly tajného a dvorského vojenského rady. Po zbytek života zastával také funkci polního zbrojmistra.

Na stěnách jsou rozvěšeny halapartny a partizány, pocházející z poloviny 17. století; s nimi jsou na stěně zavěšeny dvě přilby ze třicetileté války typu „pappenheim“, pojmenované podle významného císařského vojevůdce Gottfrieda Heinricha Pappenheima. Po straně okna jsou zavěšeny pistole, některé orientálního původu a dekorativně pojaté meče, určené právě do zbrojnic.

Uprostřed místnosti stojí dělo s štyrského šlechtice erbem Adama z Dietrichsteina, vytvořené Michaelem Doblerem v roce 1544. Vedle něj jsou dvě hradebnice, nebo také hákovnice, ze kterých se střílelo sekaným olovem při obraně opevněných sídel.

Pod obrazem z okruhu Jacquese Courtoise, zvaného Bourguignon, s námětem jezdecké šarvátky je umístěn stojan s loveckými puškami z 16. a 17. století, které jsou zdobeny slonovinou a intarziemi; lovecké pušky doplňuje pracovnice a lovecké tesáky.

Unikátem jsou dva pohřební štíty, pocházející s největší pravděpodobností z Tyrolska. Štíty byly neseny jako odznak urozenosti a významnosti zemřelých při pohřebních průvodech a následně byly zavěšovány v interiérech kostelů, kde byli zemřelí pohřbeni. Vyřezávaný a polychromovaný erb nad vstupními dveřmi patří měšťanu s primátorovi z blíže neurčeného rakouského či jihoněmeckého města Sebastiana Morharta, který měl v erbu podle svého jména Maura; druhý erb s pečlivě vyřezávanými klenoty patří členovi významné tyrolské hraběcí rodiny Wolkensteinů.

Místnost doplňuje několik truhel; výjimečně dochovaná je značně poškozená cestovní truhla z období třicetileté války, neméně pozoruhodná je kovaná truhla, sloužící jako trezor na peníze a cennosti, opatřená důmyslným bezpečnostním systémem.

Jacques Courtois, zvaný Bourguignon [žak kurtua, zvaný burguňon]
(1621 Sain Hyppolyte – 1676 Řím)

Válečné scény, tak zvané batailles, vytvářené věhlasnými malíři z Nizozemí, se těšily značné oblibě barokních sběratelů. Mezi malíři tohoto žánru vynikal Jacques Courtois, člen jezuitského řádu, usazený v Římě; podle dobových svědectví strávil malíř část svého života ve vojenských službách, kde si pořizoval četné malířské záznamy vojenské každodennosti. Jeho práce vynikají dynamicky komponovanými bitevními výjevy, plnými dramatických šarvátek. Obrazy Jacquese Courtoise se staly předlohou pro četné kopie středoevropských malířů 17. a 18. století.

Nyní se vrátíme zpět na nádvoří a vydáme se do I. patra, kde je zámecká kaple. Před odchodem si prosím vyzujte přezůvky a vraťte je do truhly.

POKOJ PŘED KAPLÍ

Vstoupili jsme do místnosti před kaplí, kde si na stěnách můžete prohlédnout portréty členů slavného moravského panského rodu např. Hartmana II. z Liechtenstejna, otce bratří Karla a Maximiliána, kteří díky sňatkům s Šemberovými dcerami Annou a Kateřinou dědili značný boskovický majetek. Nad truhlou si pak prosím všimněte kolorované litografie zříceniny hradu Liechtensteina, podle něhož získal slavný rakousko - moravský panský rod své jméno. Na protější stěně rytiny představující čtyři z mnoha liechteinských sídel. Je tu možno vidět hlavní letní sídlo na Moravě - Lednici, středomoravský Plumlov, v blízkosti Prahy získaný zámeček Plaňany a pro pobyt ve Vídni používaný zámek Hetzendorf.

KAPLE

Kaple Nanebevzetí Panny Marie je v podstatě posledním pozitivním zásahem do stavebního vývoje bučovického zámku. Potřeba vybudovat na zámku kapli vznikla až s přechodem Lichtenštejnů ke katolictví a s rozsáhlou rekatolizací jejich poddaných. Kaple byla zřízena v prvním patře jihovýchodní zámecké věže a prostor pro oltář vznikl vybouráním zdi a vysunutím arkýře, který se tzv. prampouchem²⁰ opírá do zdiva přilehlého křídla předzámčí a vytváří tak klenutý průjezd do zámecké zahrady. Kaple byla dokončena v roce 1637.

Fresky na stropě znázorňují novozákonní motivy - Narození Ježíše Krista, Sestoupení Ducha Svatého, Nanebevstoupení Páně, Zmrtvýchvstání a v centru kopule pak samotné zasvěcení kaple Nanebevzetí Panny Marie. Stejným způsobem je vyzdoben i oltářní výklenek, kde můžeme vidět scény Obětování Páně a Křest Páně, Stigmatizace sv. Františka z Assisi a sv. Františka z Pauly překonávajícího Mesinskou úžinu. Bohužel autora těchto maleb již dnes neznáme. Nad provizorním oltářem je obraz Vidění sv. Kateřiny.

Autorem štukové výzdoby je Bernardo Bianchi (Bianki), Ital zdomácnělý ve Vídni. Výzdoba na klenebních pasech mezi lunetami znázorňuje nástroje umučení Kristova²¹. Andílci (tzv. putti) uprostřed říms znázorňují čtyři živly²².

Celkovou podobu kaple doplňují obrazy. První tři vykazují rukopis italské školy první poloviny 18. století. Vidíme zde Stětí Jana Křtitele, Prodání Josefa Egyptského do otroctví od Francesca Fontebassa²³. Další dva obrazy v černých rámech pocházející zřejmě ze stejného období a představují jednu z lichtensteinských vdov a papeže Klementa XIII.

Kapli dominuje tapisérie, utkaná v 17 století ve středofrancouzském Abussonu (čti Obyssonu). Je na ní vypodobněna Hagar a její syn Ismael, kterým anděl ukazuje v poušti pramen (oázu), aby nazahynuli žízni. Tapisérie byla restaurovaná v Moravské

²⁰prampouch - prostor, místnost či spojovací chodba nad klenbou rozepřenu mezi dvěma budovami.

²¹Veraikon, kopí sv. Longina, octovou houbu, Pilátův sloup a důtky a pod.

²²Další z nich zřejmě znázorňují: hořící keř - zjevení Hospodina Mojžíšovi na hoře Oreb, hořící sloup - kterým v noci vedl Hospodin Židy na jejich cestě přes poušť, Vycházející slunce a měsíc, tedy ráno a večer - symbolicky zřejmě narození a smrt Ježíše Krista, židovská archa úmluvy a Mojžíšovy desky zákonů.

²³ Francesco Fontebasso (1709 – 1769) – benátský malíř, v letech 1760 – 62 pracoval v Petrohradě na výzdobě Zimního paláce, krátce před smrtí prezidentem benátské Akademie. K obrazům v bučovické kapli se nachází několik přípravných kreseb v benátském muzeu Correr. Obrazy téhož námětu a podobné kompozice jako zde na bučovickém zámku vlastní moskevské Puškinovo muzeum.

gobelince ve Valašském Meziříčí.

Až si kapli prohlédnete, vyjdeme ještě na arkády, kde vám řeknu pár slov o arkádovém nádvoří.

ARKÁDY

Bučovické arkády patří u nás k nejkrásnějším ze dvou důvodů:

1. jsou vybudovány na třech zámeckých křídlech, jsou dokončeny ve třech podlažích a jsou zdobené ornamenty ve cviklu i patě.
2. autor projektu zde odvážně porušil zaběhlou zvyklost, že mají být v přízemí sloupy dórské, nad nimi jónské a pak korintské. Vypustil těžkopádné sloupy dórské, hned v přízemí je nahradil jónskými, první patro osadil sloupy korintskými a druhé patro sloupy kompozitními²⁴. Tím se celkový dojem odlehčil a bučovické arkády působí vzdušnějším a ladnějším dojmem, než většina arkád té doby.

Arkády, které vlastně plní funkci nosné zdi jsou tvořeny celkem 90 sloupy a 6-ti polosloupy. Autory kamenických prací v Bučovicích byli původem Italové usazení u nás, Elia Canavale, měšťan boskovické Černé Hory, a Antonio Silva, žijící v Brně.

Arkády jsou zdobeny reliéfy válečných trofejí, fantastických zvířat, maskaronů a opakují se zde i erby pánů z Boskovic, Zdeňky Šlikové z Passaunu (kroužky), první manželky Jana Šembery, a Anny Krajířové z Krajku (stříbrno-červený štít dělený pokosem), jeho druhé ženy a matky Šemberových dvou dcer.

Z výše prvního patra si můžete ještě prohlédnout zámeckou fontánu v centru nádvoří datovanou rokem 1635-7. Vytvořil ji Pietro Materna, podle návrhu Giovanniho Giacoma Tencally - oba byli známými umělci na vídeňském dvoře císaře Ferdinanda II. Vidíme tu čtveřici sirén na delfínech, jež nesou původní chrliče v podobě dračích hlav, celou kompozici na vrcholu korunuje bohatě profilovaná mušle se sochou bakchanta s měchem na víno.

Doufám, že se Vám naše prohlídka líbila a než se rozloučíme, je mou povinností upozornit Vás na expozici místního muzea, kterou můžete navštívit ve druhém patře zámku nad námi. V nejbližším okolí Bučovic pak můžete navštívit zámek ve Slavkově, zámek Milotice, hrad Buchlov, zámek Buchlovice, a přístupnou zříceninu hradu Cimburk u Koryčan.

Za správu Státního zámku Bučovice Vám ještě jednou děkuji za návštěvu a snad někdy příště na shledanou.

²⁴jejich hlavice jsou výsledkem spojení typů jónského a korintského